

DIAKONI - EN INTEGRERET DIMENSION I FOLKEKIRKENS LIV

Betænkning fra det af biskopperne og Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer og nedsatte diakoniudvalg maj 2001

“Mod ensomheden hjælper kun menneskeligt nærvær. Det er ikke noget vi kan overlade til de andre, til det offentlige; det er et ansvar, vi har overfor hinanden”

(Dronning Margrethes nytårstale 2000)

INDLEDNING

Foråret 1999 besluttede folkekirken biskopper i samråd med Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer at nedsætte et “Arbejdsudvalg vedr. sognemedhjælperordningen, diakonindvielse og diakonat i folkekirken”.

Udvalget fik følgende kommissorium:

- “Det er udvalgets opgave at afdække, beskrive og vurdere.
- Det frivillige sociale og diakonale arbejde, der udføres i tilknytning til folkekirken.
- Det arbejde, som udføres af sognemedhjælpere ansat i folkekirken menigheder, og behovet for nærmere retningslinier vedr. sognemedhjælperstillingen, herunder sognemedhjælpernes uddannelsesmæssige kvalifikationer.
- Det diakonale embedes placering i folkekirken.
- Diakon- og diakonisseindvielser som de foretages af de folkekirkelige diakonale 26. juni 2001 uddannelsesinstitutioner og diakonissehuse”.

Udvalget fik følgende sammensætning:

- Forstander, pastor Lars Eyermand, formand for Dansk Diakoniråd
- Korshærschef, pastor Bjarne Lenau Henriksen
- Daværende formand for Diakonhøjskolens Diakonforbund, diakon Svend Aage Hjelm
- Forstander, pastor Henrik Stubkjær, Diakonhøjskolen
- Universitetslektor Hans Raun Iversen, København Universitet
- Formand for Foreningen af sognemedhjælper i Danmark, sognediakon Hanne Hummelshøj
- Rektor Eberhard Harbsmeier, Folkekirken Pædagogiske Institut

- Lærer Svend Morville Schrøder, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer
- Biskop Niels Henrik Arendt, Haderslev
- Biskop Karsten Nissen, Viborg (af udvalget udpeget som formand)
- Som sekretær for udvalget blev udpeget sognepræst Bjarne Hougaard, Hvilsom-Hvam sogne i Viborg Stift

I efteråret 2000 har udvalget efter opfordring yderligere optaget sognepræst C. C. Jessen fra Den danske Præsteforening og oplysningskonsulent, pastor Birthe Juel Christensen fra Folkekirkens Nødhjælp som medlemmer af udvalget.

Udvalget har holdt 8 møder: 6. sep. 1999 i Viborg, 14. dec. 1999 i København, 17 maj 2000 i Århus, 5. sep. 2000 i Viborg, 15. dec. 2000 i Dianalund, 20. marts 2001 i Århus, 17. april 2001 i Århus med offentlig fremlæggelse og drøftelse af udvalgets overvejelser samt 1. maj 01 i Hellerup med færdiggørelse af udvalgets betænkning. Endvidere har der været arbejdet i mindre grupper omkring forskellige delspørgsmål. Betænkningens baggrundsmateriale har udvalgets medlemmer udarbejdet med bistand på følgende områder: Kirkeministeriets kommitterede i kirkeret, dr. jur. Preben Espersen har beskrevet gældende ret m.h.t. folkekirkens forhold til diakonalt arbejde. Konsulent cand. scient. soc. Steen Rasmussen fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer har forestået udvalgets spørgeskemaundersøgelse til folkekirkens menighedsråd om formaliseret diakoni i folkekirkens menigheder. Mag. art. i kultursociologi, tidl. sognemedhjælper Elisabeth Knox Seith har sammen med Steen Rasmussen gennemført udvalgets undersøgelse om sognemedhjælpernes arbejde og arbejdsforhold i folkekirken. Generalsekretær Ole Skou, Samvirkende Menighedsplejer, har bidraget til beskrivelsen af diakoniens plads i de lokale velfærdsblandinger. Ph.d-studerende, cand.teol. Liselotte Malmgårt har gennemført en historisk undersøgelse af diakon- og diakonisseindvielse i folkekirken og cand. teol. Ghita Olsen har skrevet en rapport om diakoniens og diakonatets stilling i de nordiske folkekirker. Udvalgets arbejdsudgifter samt udgifterne til trykning og udsendelse af udvalgets samlede rapport i et eksemplar til alle folkekirkens sognemedhjælper og præster og nærværende betænkning i et eksemplar til alle landets menighedsråd er dækket af Kirkeministeriet. Udvalgets medlemmer har arbejdet uden honorar, men fået dækket udgifter til transport.

Denne betænkning er tilgængelig på folkekirkens hjemmeside (www.folkekirken.dk). Bogen "Diakoni - en integreret dimension i folkekirkens liv", der indeholder baggrundsmaterialet for betænkningen, er udgivet af forlaget Aros og kan købes i boghandelen og hos forlaget.

UDVALGETS HOVEDSYNSPUNKTER OG FORSLAG

Det er udvalgets opfattelse, at diakoni i form af mange forskellige slags kirkeligt socialt arbejde er og bør være en integreret og fuldgyldig dimension i folkekirkens liv. Udvalget finder det vigtigt, at det diakonale arbejde fastholdes på sin kirkelige forankring, uden at der af den grund skal gennemføres nogen organisatorisk eller holdningsmæssig ensretning af arbejdet. Denne opfattelse bygger på følgende tre punkter:

a) På grundlag af bibelske og historiske studier i diakoniens teologiske betydning finder udvalget, at diakoni er en uopgivelig dimension i den kristne kirkes liv og virke, selv om diakonien altid har måttet og fortsat må finde nye former og udtryk, når den stilles over for nye udfordringer.

b) På grundlag af de oplysninger, udvalget har indsamlet om de folkekirkelige menigheds og organisationers diakonale indsats, må udvalget konstatere, at der findes en voksende diakonal forståelse og en tilsvarende bred vifte af sociale og frivillige aktiviteter i så at sige alle dele af folkekirken. Til diakoniens integration i sognemenighedernes liv medvirker ikke mindst det voksende antal sognemedhjælpere, for tiden ca. 160, der er ansat af menighedsrådene.

c) Diakoniens afgørende opgave i de kommende år er - uover at afhjælpe konkret nød - at afbilde og udtrykke og fastholde det menneskesyn, at ethvert menneske har en værdi på forhånd, uanset enhver kvalifikation. Dette menneskesyn er udfordret i disse år. En elitær menneskeopfattelse baner sig vej, bl.a. i kraft af de nye bio-medicinske muligheder. I den menneskeopfattelse er værdien af det enkelte menneske graderet, det mest perfekte menneske (efter vor tids målestokke) tilkendes den største værdi.

På baggrund af sine undersøgelser og drøftelser fremlægger udvalget forslag til, hvordan den diakonale dimension yderligere kan styrkes i folkekirkens liv. Udvalgets undersøgelser og forslag kan sammenfattes i følgende 13 punkter:

1. Menighederne og menighedsrådene har det primære ansvar for folkekirkens diakonale arbejde.

Der foregår i folkekirkens sogne et væsentlig diakonalt arbejde af såvel uformel som - især i byområderne - formel og organiseret karakter. Folkekirkens menighedsråd er indstillet på, at det diakonale arbejde skal fortsættes og styrkes på forskellige områder, som man selv prioriterer lokalt, eksempelvis ved oprettelse af besøgstjeneste og væresteder

eller ansættelse af sognemedhjælpere. Udvalget vil gerne opmuntre menighederne og menighedsrådene i dette arbejde, men ønsker at fremhæve, at det primære ansvar for det lokale diakonale arbejdes udvikling ligger og fortsat skal ligge i de enkelte sogne.

2. Omkring 50.000 frivillige medarbejdere bærer hovedparten af folkekirkens diakonale arbejde.

Det kan anslås, at 50.000 frivillige er aktivt med i formaliseret folkekirkeligt diakonalt arbejde, der dels er organiseret i sognene, typisk af menighedsråd og menighedsplejer og frie kirkelige organisationer, dels på landsplan, hvor en snes diakonale landsorganisationer gør en betydelig indsats. De frivillige i det diakonale arbejde er en afgørende ressource i folkekirken - og et godt udtryk for det almene præstedømme og det almene diakonat. Uden dem ville meget arbejde gå i stå. Det er derfor vigtigt, at de frivillige værdsættes, støttes og får mulighed for at udvikle glæden og kvaliteten i deres arbejde.

3. Menighedsrådene har muligheder for at støtte det diakonale arbejde.

Diakonalt og socialt arbejde findes rundt omkring i landet i form af mange forskellige "lokale velfærdsblandinger", hvor forskellige partnere (menighedsråd, frivillige organisationer, kirkelige som ikke-kirkelige, kommuner m.fl.) samarbejder på kryds og tværs. Arbejdet er ligeledes præget af, at frivillige og professionelle arbejder side om side på en række forskellige områder. Særligt ad tre veje har menighedsrådene muligheder for at tage også økonomisk medansvar for diakonalt arbejde: a) de kan stille lokaler og arbejdskraft til rådighed, b) de kan gå ind i særlige aftaler efter menighedsrådslovens kap. 8, og c) de kan give tilskud fra rådighedsbeløbet til sognekirkelige aktiviteter som f.eks. menighedspleje. Udvalget foreslår, at diakonalt arbejdet fremover gøres til en almindelig lovomfattet del af sognemenighedernes opgave, så det står klart, at diakonien både med hensyn til bygninger og drift kan prioriteres på linie med andre opgaver i menighederne. Videre foreslås der oprettet en særlig pulje i Kirkeministeriet med henblik på støtte til diakonale aktiviteter i folkekirken. Endelig foreslås den reformatoriske praksis, hvorefter der er faste indsamlinger til sognets menighedspleje hver søndag, fremhævet som fortsat gældende i folkekirken.

4. Folkekirkens p.t. 160 sognemedhjælper har nu cirkulærebestemte ansættelsesvilkår.

Der er pr. 1. januar 2001 ansat 160 sognemedhjælpere i folkekirkens sogne, og antallet kan forventes fordoblet i det kommende tiår. Der foreligger nu dels et Cirkulære om løn- og ansættelsesvilkår for sognemedhjælpere (Kirkeministeriets Cirkulære af 15.

februar 2000), dels en Vejledning vedrørende ansættelse af en sognemedhjælper (udsendt af Foreningen af Sognemedhjælpere i Danmark i maj 2000). Udvalget har tillid til, at de overordnede formelle rammer omkring sognemedhjælpernes ansættelse fremover vil kunne udvikles og afklares i de forhandlinger mellem Kirkeministeriet, Foreningen af Sognemedhjælpere i Danmark og Foreningen af Menighedsrådsmedlemmer, som både cirkulære og vejledning er udtryk for. I medfør af cirkulæret af 15. februar 2000 er der nu ordinær adgang til ansættelse af sognemedhjælpere uden dispensation fra økonomiloven.

5. Stillingsbetegnelsen "sognemedhjælper" dækker fortsat over mange forskellige opgaver.

Udvalget finder, at stillingsbetegnelsen "sognemedhjælper" er upræcis i forhold til de opgaver og det ansvar, sognemedhjælperne har i deres arbejde. I mangel af en bedre betegnelse foreslår udvalget, at kirkelige medarbejdere, der ansættes i henhold til Cirkulære om løn- og ansættelsesvilkår for sognemedhjælpere, fortsat ansættes under fællesbetegnelsen "sognemedhjælper" med mulighed for lokale præciseringer, idet man f.eks. kan opslå en "Sognemedhjælperstilling med diakonale og/eller kateketiske arbejdsopgaver".

6. Sognemedhjælpernes arbejde kan styrkes gennem et bedre uddannelsesgrundlag og en god modtagelse i menigheden/sognet

Sognemedhjælpernes arbejde er efter udvalgets vurdering generelt inde i en god udvikling. Udvalget foreslår, at sognemedhjælperarbejdet søges styrket på to måder: a) Der bør stilles krav om, at nyansatte sognemedhjælpere før eller i løbet af en kortere årrække efter ansættelsen opnår et uddannelsesniveau på i alt fire års relevant uddannelse, heraf 2 års kristendomskundskab og kirkefaglighed, ligesom der bør indføres regler for obligatorisk efteruddannelse for sognemedhjælpere på linie med andre ansatte i folkekirken. b) Der udsendes en vejledning vedr. modtagelse og præsentation af sognemedhjælpere i sognemenighederne.

7. De frie, diakonale organisationers arbejde kan med fordel knyttes bedre til menighederne.

Udvalget konstaterer, at det frit organiserede diakonale arbejde i folkekirken på forskellig vis er organisk knyttet til sognekirkerne, f.eks. gennem gensidig repræsentation i ledelserne og gennem præster, der er folkekirkeligt ordineret til tjeneste i de diakonale organisationer (siden 1921) og for nogles vedkommende også lønnet af folkekirken.

Udvalget finder, at der er tale om en god samarbejdsform, som er åben for udbygning på lokalt plan i stifterne og sognene. Det direkte samspil og fællesskab mellem sognemenighederne og det privat organiserede diakonale arbejde bør imidlertid styrkes og uddybes. Udvalget foreslår, at det kan ske gennem a) tættere sammenknytning mellem sognemenighederne og de lokale diakonale arbejdsgrøner og disses medarbejdere og b) tættere sammenknytning mellem indviede diakoner i alment socialt arbejde og de sogne, hvor de bor og/eller arbejder. Endelig foreslås det c), at der åbnes mulighed for, at teologer og præster ansat på diakonale uddannelsesinstitutioner kan fungere som ulønnede hjælpepræster efter den for universitetsansatte teologer gældende ordning.

8. Diakonisser og diakoner bidrager væsentligt til folkekirkens diakonale arbejde.

Folkekirken har gennem snart 150 år haft en tjeneste som diakonisse eller diakon med arbejdsmæssig placering i en sognemenighed, en diakonal organisation eller et alment social- eller sundhedsarbejde. Disse - gennem årene ca. 4.000 - medarbejders indsats hører fuldt ud med til folkekirkens arv og tradition, som i dag må forvaltes under nye former på vor tids vilkår. Udvalget finder, at det er af afgørende betydning, at der fortsat uddannes, indvies og udsendes diakoner og diakonisser, der - som folkekirkens diakonale medarbejdere - oftest vil have deres arbejde i diakonale eller sociale sammenhænge uden for folkekirkens formelle regi.

9. Den diakonale tjeneste må anerkendes og varetages på lige fod med andre tjenester i folkekirken.

Under hensyn til folkekirkens teologiske tradition - og med henvisning til de forskellige erfaringer fra folkekirkerne i vore nabolande - finder udvalget det ikke betimeligt at foreslå en teologisk og organisatorisk præcisering af indplaceringen af diakontjenesten i folkekirken i forhold til f.eks. præstetjenesten. Det afgørende for udvalget er, at den diakonale tjeneste anerkendes og varetages i kirken - og at folkekirken med sognemedhjælperstillingen i sognemenighederne og forskellige muligheder i de diakonale organisationer også praktisk har adgang til at prioritere varetagelsen af de diakonale opgaver.

10. Det anbefales biskopperne at udsende et fælles vejledende ritual for indvielse af diakonisser og diakoner i folkekirken.

Diakoner og diakonisser har siden 1867 haft adgang til at modtage en diakon- eller diakonisseindvielse ved forstanderen/præsten ved et diakonissehus eller en diakonskole, som de har været uddannet ved eller på anden måde er tilknyttet. Udvalget fremlægger et forslag til et vejledende ritual for diakon- og diakonisseindvielse. Indvielsen skal som

hidtil foretages af de nævnte forstandere/præster ved diakonissehusene og diakonskolerne. For at understrege diakoniens forankring i sognemenighederne foreslår udvalget, at de nævnte forstandere og præster til indvielse også kan modtage personer, der virker i diakonalt arbejde i sognemenigheder og som i enighed med deres menighedsråd ønsker indvielse som diakon. Dog skal de gældende uddannelsesmæssige og åndelige forudsætninger for diakonindvielse altid være til stede, ligesom der som hidtil skal udstedes et diakonbrev. Aftaler om sådanne sognediakoners eventuelle tilknytning til de ved institutionerne eksisterende diakonfællesskaber kan træffes i de enkelte tilfælde.

11. Det diakonale arbejde kan støttes på stiftsplan.

Til at inspirere og støtte den lokale diakoni i sognene foreslår udvalget, a) at der på stiftsplan nedsættes udvalg for diakoni med repræsentanter for menighedsrådene og de lokale frivillige diakonale organisationer samt b) at der ligeledes på stiftsplan udpeges præster eller andre konsulenter med diakoni som deres særlige ansvarsområde, ligesom c) stiftsudvalget, konsulenten og/eller biskoppen bør holde årlige møder med sognemedhjælpere og andre diakonale medarbejdere i stiftets område. En hovedopgave for udvalget må være d) at arrangere inspirationskurser og undervisning i diakoni for menigheder, menighedsråd, frivillige medarbejdere og ansatte. Den nødvendige erfaring og kompetence er til stede, men der er behov for, at stiftsudvalgene koordinerer forskellige tilbud om undervisning og rådgivning omkring diakoni i sognene.

12. Den lokale og den internationale diakoni er to sider af samme sag.

Diakoni er forankret lokalt i den enkelte menighed og det enkelte sogn. Samtidig er diakoni grænseløs, går på tværs af og ud over såvel sognets, stiftets og landets grænser. Diakonien grænseoverskridende dimension udmøntes bl.a. i den internationale diakoni, som med stor opbakning fra folkekirkens sogne og menigheder varetages i det kirkeleg nødhjælps-, udviklings- og missionsarbejde. Den internationale diakoni er således en integreret del i folkekirkens diakonale arbejde. Udvalget anbefaler, at sammenhængen mellem den lokale og internationale diakoni de kommende år videreudvikles i de enkelte sogne og tænkes sammen med de øvrige initiativer, som betænkningen peger på.

13. Forskning og videregående uddannelse i diakoni bør fremmes.

Udvalget peger på behovet for at fremme forskningen inden for diakoniens område. Det kan ske ved, at de teologiske fakulteter i samarbejde med andre relevante forsknings- og uddannelsesinstitutioner udbyder forskningsbaseret undervisning på højt niveau i diakoniens teori og praksis. Der foreslås herunder oprettet en 1-årig overbygningsuddannelse

på Masterniveau i diakoni, ligesom fakulteterne - med støtte fra folkekirken og de diakonale organisationer - bør oprette ph.d.-stipendier i diakoni.

DIAKONIENS PLADS I KIRKE OG KRISTENDOM

Den treenige Gud, som er kærlighed (1 Joh 4,8 og 16), kender vi gennem Hans søn Jesus Kristus. Jesus siger om sig selv, at Han ikke er "kommet for at lade sig tjene, men for selv at tjene og give sit liv som løsesum for mange" (Mat 20,28). Jesus er i eet og alt taget i tjeneste af Gud, så Han i alting gør Guds gerning overfor mennesker - ved at tjene os i Guds sted. Kristendommens grundlag er Jesu tjeneste for os i Guds sted - og Hans kærlighed indtil døden.

Som kristne er vi ikke kaldede til at gå i døden for at frelse menneskeheden, som Jesus gjorde det. Men vi er kaldede til at tjene vore medmennesker, som Jesus gjorde det: "Den, der vil være stor blandt jer, skal være jeres tjener", siger Jesus til disciplene (Mat 20,26). Også vi er altså kaldede til tjeneste.

De ord, Det nye Testamente bruger om "tjeneste" og "tjener", er diakonia og diakonos, altså de ord, vi kender som diakoni og diakon. Hvad Jesus siger ifølge Mat 20 - og hvad Det nye Testamente siger på mange forskellige måder - er, at kristne er diakoner: Alle døbte er med i, hvad man kan kalde det almene diakonat. Som alle døbte er med i det almindelige præstedømme (jf. 1. Pet 2,4-5 og 9-10), er vi med i det almene diakonat. At der også er en særlig - indviet - præstetjeneste og diakontjeneste, ophæver hverken det almindelige præstedømme eller det almindelige diakonat. Tværtimod er de særlige tjenester netop til for at styrke den almindelige tjeneste, som alle døbte står i.

Ord og handling, forkyndelse og diakoni, er uadskillelige i Jesu liv og gerning.

Kærligheden fra Gud og kærligheden til Gud forbindes hos Jesus altid med kærligheden til næsten. Sådan må det også være hos os. Som kristne udsendes vi fra søndagens guds-tjeneste såvel til at leve i og vidne om Guds kærlighed som til at gøre kærlighedens gerninger i den sammenhæng, vi dagligt står i. Det kristne vidnesbyrd og den kristne tjeneste må udtrykkes "med hjerte, mund og hænder". Vi kaldes til at være kristne med alt, hvad vi er, og alt, hvad vi har. Og til at tjene vore medmennesker i den situation, der er deres.

De to hovedstykker i evangelisk-luthersk kristendom er troen og kærlighedens gerninger. "Når Luther taler om Gerninger, tænker han altid på ydre, legemlige Gerninger, Gerninger, som er gjort for at hjælpe vor Næste baade til Legeme og Sjæl", siger Regin Prenter i en kronik i Kristeligt Dagblad d. 6. januar 1946. Prenter fortsætter: "Man kan meget vel sige, at det Luther forstaar ved Kærlighed og ved Gerninger, er det samme, som man i den ældste Menighed forstod ved diakonia, Diakoni".

Der er ingen, der har patent på at gøre kærlighedens gerninger. Historisk kan det hævdes, at det danske velfærdssamfund er blevet til som et kristent inspireret projekt, som er udtryk for, at samfundet vedkender sig det kristne kald til at tage sig af det medmenneske, der i nød. Den kristne udfordring til social handling og holdning møder os således på fire felter: 1) i de nære relationer i familie, nabolag, arbejdsplads og fritidsaktiviteter, 2) gennem kritisk opslutning omkring, og for nogle ansættelse i, det offentlige social- og sundhedsarbejde, 3) gennem engagement i en eller flere af de mange frie organisationer, der arbejder med social- og sundhedsopgaver og 4) gennem kirkens diakoni. Indsatsen på det ene felt er ikke på forhånd vigtigere eller kristeligt mere rigtig end indsatsen på det andet. Selv om det er godt og rigtigt, at enhver først er opmærksom på udfordringerne i de nære relationer, hænger tingene sammen - til og med i forholdet til mennesker i andre dele af verden, som så mange steder er præget af akut nød. Prioriteringen af indsatsen er i sidste instans den enkeltes ansvar.

Sociale engagement og indsats hører uløseligt sammen med kristendommen og derfor også med til kirkens eget liv og virke, når den skal være tro mod kristendommen. Diakoni er et kirkekendetegn. Eller sagt med reformationens sprogbrug: diakoni hører med til Guds ordinans, det som kirken altid skal gøre. Der må altid være en dimension af social bevidsthed og en tilsvarende parathed til social handling i enhver kristen kirke, så vi både tager os af hinanden og rækker ud mod dem, der er udenfor. Mistes den dimension, reduceres kristendommen til en rent åndelig eller idémæssig sag. Derfor hører det med til enhver menigheds basale opgave at overveje, hvordan den sociale ansvarlighed kommer til udtryk i menighedens liv. Det er denne side af kirkens opgave, som kirkens tradition bruger det bibelske udtryk diakoni om.

Udtrykket diakoni betegner i Det nye Testamente, at et menneske er taget i tjeneste af Gud. Derfor kan ordet bruges bredt, sådan som tilfældet da også er i Det nye Testamente, om enhver form for kristen tjeneste i f.eks. forkyndelse og undervisning. Men den kirkelige tradition har præget ordet diakoni, så vi i dag særligt tænker på den tjeneste, der kommer til udtryk gennem indsats for medmennesket i nød. Diakoni kan således defineres som kirkens praktiske handlingsside i forhold til mennesker, der har hjælp og støtte behov. Kirkelig diakoni har, som det i Danmark særligt er fastholdt i Kirkens Korshær, tre opgaver: 1) at afhjælpe konkret menneskelig nød, 2) at fastholde kirkens kristendom på sammenhængen mellem ord og handling og 3) at være med til præge den sociale forståelse i samfundet som helhed. Udfordringerne er mange: f.eks. ensomhed, social nød, sygdom, truende død og dødsfald, sorg, anfægtelse og akut materiel nød i store dele af verden. Derfor må indsatsformerne være tilsvarende mangfoldige.

ge: f.eks. besøgstjeneste, væresteder og varmestuer, sygdomsbehandling og hospice, selvhjælpsgrupper og sjælesorg samt udviklings- og nødhjælp.

Mange erfaringer og undersøgelser peger på, at diakonien som kristendommens handlingsdimension bliver vigtigere og vigtigere i det samfund, vi er på vej ind i. Det gælder socialt, hvor drømmen om velfærdsstaten, der kunne klare alle sociale problemer, i bedste fald nu afløses af et velfærdssamfund, hvor alle sektorer må bidrage med en social indsats, hvis vi ikke også socialt skal overlade os selv og vore børn til et alt for bredmasket risikosamfund. Det gælder internationalt, hvor globaliseringen udbygger skellet mellem rige og fattige, en udvikling, der også afspejles i Danmark. Men det gælder også eksistentielt: For flere og flere bliver kristendommen kun en identifikationsmulighed som en praktisk udfoldet sammenhæng, som man kan gå ind i og få identitet fra. Det slår ikke til med en rent verbal "oversættelse" af den årtusindgamle kristendom, sådan som kirken ofte har ment at skulle koncentrere sig om det i det 20. århundrede. Kirken må præsentere og repræsentere kristendommen som en tro og et liv, der kan praktiseres såvel i ritualer og fromhedsliv som i social handling og holdning. Også for folkekirkens gudstjenestesøgende menighed kommer det mere og mere til at gælde, at vi kun kan fastholde en personlig kristen identitet i kraft af en kristendom, der også har en handlingsdimension. Lever vi i det daglige i allehånde identitetssammenhænge, som står fjernt fra kristendommen, kan evangeliet i stigende grad kun høres og tros i sammenhæng med en kristen praksis, som både kan være med til at udtrykke og danne forståelseshorisont for evangeliet.

Mennesker er bange for at blive svage. Mennesker er bange for at blive hjælpeløse, for at blive afhængige af andre. Den uafhængighed som vi tilkæmpede os da vi dannede vores egen personlighed, ønsker vi ikke at give fra os. Men det er et menneskeligt vilkår, at i døden, om ikke før, mister vi os selv. Hvis mennesker fortrænger, at dette er menneskelivets vilkår, betyder det en dyrkelse af idealet om selvstændighed og uafhængighed som en betingelse for værdighed, et ideal som vitterligt ikke alle kan leve op til. Vi skal tage os i agt for at betragte de svages elendighed som noget positivt (fordi den lærer os omsorg); men vores opgave er at synliggøre den som den udfordring, den rummer til os. Jo mere hjælpeløst og reduceret et menneske bliver, desto større er udfordringen til omgivelserne i retning af at tildele dette menneske den værdighed, som er givet det af Gud. Når mennesket ingen værdighed har tilbage i sig selv i vore øjne, så er det netop vores opgave at yde så meget mere værdighed gennem den måde, vi behandler det på. Kristendommen forkynder, at Gud har agtet ethvert menneske værdigt i en så ekstrem grad, at Han endda har sat det højere end sig selv. Den agtelse af mennesket bærer al kristen diakoni - og skal al diakoni give udtryk for.

Det diakonale arbejdes stilling i folkekirken i dag

Det er glædeligt at kunne konstatere, at der er en bred opbakning omkring diakonien og det kirkelige sociale arbejde i folkekirken. Udvalget har i sin undersøgelse af diakonien i sognemenighederne bevidst ikke stillet holdningsspørgsmål - med de problemer, den slags undersøgelser altid rejser. I stedet har vi spurgt efter den faktiske organiserede, diakonale aktivitet, samt den, der prioriteres i fremtiden, og den der tidligere har været i sognet. 76% af alle menighedsråd har deltaget i undersøgelsen, og menighedsrådenes svar giver følgende billede af 13 forskellige diakonale aktiviteter på landsplan:

Udvalget lægger stor vægt på den uformelle diakoni, som især i landsognene praktiseres flittigt mellem mennesker i det daglige, og også hører med som en "sidegevinst" i forbindelse med mange former for kirkeligt og folkeligt arbejde på sogneplan, hvor man er gode til at tage vare på hinanden. Det er uopgiveligt i kristendommen, at kristne er forpligtede til at række den nødvendige hjælpende hånd, hvor et medmenneske er i nød. Det sker fortsat i stort omfang, hvor mennesker kender og møder hinanden i det daglige. Det er imidlertid ikke til at komme uden om, at tendensen er, at flere og flere mennesker, især i byområderne, falder igennem - eller flygter fra - dagliglivets netværk, så de ikke får den medmenneskelige hjælp, de har brug for, når de kommer i nød. Den udvikling forstærkes øjensynligt både af identitetsudviklingen i det anonymiserede informationsamfund og af velfærdsstatens omlægning til et velfærdssamfund, hvor der skal mange aktive på banen (både i folkelige sammenhænge og i erhvervslivet), hvis de sociale udfordringer skal tages op. Derfor forstærkes også behovet for en organiseret kirkelig social indsats.

Udvalget fremhæver vigtigheden af, at folkekirken og dens medlemmer fortsat gør en indsats inden for såvel den uformelle som den organiserede diakoni. Udvalget glæder sig over, at den diakonale indsats i folkekirken foregår side og om side med gudstjeneste, forkyndelse, kirkelige handlinger, sjælesorg og kristendomsundervisning, sådan som dette arbejde ofte tager form gennem en indsats blandt forskellige grupper, f.eks. børn, unge og ældre. Det er umuligt at afgøre, på hvilket område indsatsen er størst, bedst og vigtigst. Det er heller ikke vigtigt at afgøre det - og svaret afhænger under alle omstændigheder af, hvad der er mest brug for i den enkelte situation - og i det enkelte menneskes liv. Afgørende er det imidlertid, at folkekirken i sin selvforståelse og i sine praktiske prioriteringer tilkender diakonien en plads på linie med de øvrige indsatsområder. Udvalget fremhæver, at det med hensyn til diakonien - som overalt i folkekirken - er afgørende, at vi ikke kan betale og professionalisere os ud af udfordringerne. Er der ingen frivillighed i arbejdet, når de ansattes indsats kun meget kort. Tilmed kan den komme til at fungere som en falsk undskyldning, så der ikke kaldes til frivillig indsats.

Status for 13 diakonale aktiviteter på landsplan

	Er i gang i sognet	Prioriteres i fremtiden	Har tidligere foregået	Ikke aktuelt i sognet	Total
Samvær o.l. for ældre	74%	1%	2%	23%	100%
Besøgstjeneste	28%	6%	2%	64%	100%
Uddeling til jul o.l.	35%	1%	6%	59%	100%
Legestue/samvær for dagplejere	29%	3%	3%	65%	100%
Værested for børn & unge	18%	3%	2%	77%	100%
Værested for voksne	10%	2%	1%	87%	100%
Genbrugsbutik	16%	1%	0%	83%	100%
Aflastning for pårørende til alvorligt syge	5%	2%	0%	92%	100%
Selvhjælpsgrupper	6%	3%	1%	90%	100%
Flygtninge/indvandrere	8%	3%	2%	87%	100%
Sognemedhjælper med diakonale opgaver	7%	5%	1%	88%	100%
Sognemedhjælper med kateketiske opgaver	9%	4%	0%	87%	100%
Andet diakonalt/socialt arbejde	9%	1%	0%	90%	100%

(Tabel 2 fra kap. "Formaliseret diakoni i folkekirkens sogne" se i hovedrapporten side 61)

Opgøres svarene efter sognetype, d.v.s. efter størrelsen af det største byområde i sognet, får vi et langt mere differentieret billede, der viser, at de fleste bysogne er engageret i én og ofte flere organiserede diakonale aktiviteter:

Udbredelsen af diakonale aktiviteter opgjort pr. sognetype

		Sognetype							Total
		Land-distrikt	200-999 indb.	1.000-4.999	5.000-19.999	20.000-49.999	50.000+ indb.	Hovedstad	
Samvær o.l. for ældre ***	Foregår ikke	40%	30%	23%	21%	13%	12%	3%	26%
	Foregår	60%	70%	77%	79%	88%	88%	97%	74%
Total		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Uddeling til jul ***	Foregår ikke	88%	82%	64%	43%	31%	38%	7%	65%
	Foregår	12%	18%	36%	57%	69%	62%	93%	35%
Total		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Legestue ***	Foregår ikke	88%	75%	67%	68%	60%	43%	51%	71%
	Foregår	12%	25%	33%	32%	40%	57%	49%	29%
Total		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Besøgstjeneste ***	Foregår ikke	87%	82%	64%	61%	57%	52%	54%	72%
	Foregår	13%	18%	36%	39%	43%	48%	46%	28%
Total		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

(Tabel 3 fra kap. "Formaliseret diakoni i folkekirkens sogne" se i hovedrapporten side 63)

Ikke desto mindre er der også til tider behov for, at der afsættes økonomiske og personalemæssige ressourcer til at støtte den frivillige indsats. Det sker i forskellige vanskelige indsatsområder, som de diakonale organisationer står for. Men der kan også være behov for det i folkekirkens sogne, hvor erfaringen især i de større bysogne er, at der skal én til at gå foran for at få andre til at gå bagefter.

Det kan anslås, at 50.000 mennesker er aktivt med i formaliseret folkekirkeligt diakonalt arbejde, der dels er organiseret i sognene, typisk af menighedsråd og menighedsplejer og frie kirkelige organisationer, dels på landsplan, hvor en lille snes diakonale landsorganisationer gør en betydelig indsats. En sammentælling af antallet af frivillige medarbejdere i det sognebaserede diakonale arbejde når antageligt op på omkring 25.000 medarbejdere. I de frivillige folkekirkelige organisationer er der antageligt lige så mange, således eksempelvis mere end 10.000 i genbrugsbutikkerne og andre 10.000 er registreret som frivillige i de diakonale landsorganisationers arbejde. Det er vigtigt, at der er 17.000 frivillige, valgte medlemmer i folkekirkens menighedsråd. Men det er også vigtigt, at der er 50.000 frivillige medarbejdere i forskellige former for folkekirkeligt diakonalt arbejde - foruden alle dem i andre arbejdsgrøner som f.eks. i børne- og ungdomsarbejdet. De frivillige i det diakonale arbejde er en afgørende ressource i folkekirken - og et godt udtryk for det almene præstedømme og det almene diakonat. Uden dem ville meget arbejde gå i stå. Det er derfor vigtigt, at de frivillige værdsættes, støttes og får mulighed for at udvikle både glæden og kvaliteten i deres arbejde.

Det diakonale arbejde foregår ofte i et samvirke mellem flere partnere, kirkelige såvel som ikke-kirkelige. Det er netop karakteristisk, at der er og nødvendigvis fortsat må udvikles forskellige former for lokale "velfærdsblandinger". Der er og skal være mange forskellige måder at arbejde socialt og diakonalt på rundt omkring i landet. De 13 diakonale arbejdsformer, der er taget med i udvalgets spørgeskemaundersøgelser, er kun brugt som iøjnefaldende eksempler på arbejdsformer, som har vundet frem gennem de senere årtier.

Udvalget finder, at det er godt og rigtigt, at menighedsrådene har muligheder for at tage også økonomisk medansvar for diakonalt arbejde: a) de kan stille arbejdskraft og lokaler til rådighed, b) de kan gå ind i særlige aftaler efter menighedsrådslovens kap. 8, og c) de kan give tilskud fra rådighedsbeløbet til sognekirkelige aktiviteter som f.eks. menighedspleje. Udvalget foreslår, at diakonalt arbejdet fremover gøres til en almindelig lovomfattet del af sognemenighedernes opgave, så det står klart, at diakonien både med hensyn til bygninger og drift kan prioriteres på linie med andre opgaver i menighederne. Rent praktisk kan det gøres ved, at det i menighedsrådslovens § 1 siges klart, at "sognets anliggender" i Danmark - som i Norge og Sverige - naturligvis er "gudstjeneste, under-

visning, diakoni og mission”. Eller det kan gøres ved, at der til menighedsrådets beslutningsområder i § 35 tilføjes et punkt d) “forhold vedr. det diakonale arbejde”.

Videre foreslås der oprettet en særlig pulje i Kirkeministeriet med henblik på støtte til diakonale aktiviteter i folkekirken, gerne i samarbejde mellem diakonale organisationer og sogne. Midlerne hertil kunne f.eks. komme fra landskirkeskatten, forskellige satsmidler samt tipsmidler.

Endelig foreslås den reformatoriske praksis, hvorefter der er faste indsamlinger til sognets menighedspleje hver søndag, fremhævet som fortsat gældende i folkekirken. Også på den måde bør det fastslås, at menighedsrådene fortsat - som hensigten var fra den første menighedsrådslovgivning i 1903 - har menighedspleje som en fast opgave. Det kan gøres ved, at cirkulæret af 8. maj 1963 om indsamling i kirkerne ajourføres med understregning af, at der - som det altid har været tilfældet i dansk reformatorisk tradition - skal være faste indsamlinger til menighedsplejen (tidligere fattigplejen) i en særlig indsamlingsbøsse i forbindelse med enhver gudstjeneste. Om man vil organisere sig med en særlig menighedspleje i sognet, må afgøres lokalt. For tiden er 180 menighedsplejer, dækkende 208 sogne, organiseret i Samvirkende Menighedsplejer, som står til rådighed med rådgivning for sognene i menighedsplejespørgsmål.

SOGNEMEDHJÆLPERNES INDSATS, ARBEJDSVILKÅR OG UDDANNELSE

Udvalget ser med tilfredshed på den udvikling i 1990'erne, som har betydet, at der pr. 1. januar 2001 er ansat 160 sognemedhjælpere som inspiratorer og koordinatore i bl.a. det diakonale arbejde i folkekirken. Det er vigtigt, at denne udvikling fortsat ledes af de lokale menighedsråd, sådan som mange menighedsråd - ifølge udvalgets undersøgelse - arbejder med det.

I udvalgets spørgeskemaundersøgelse til menighedsrådene er der 144 sogne, der oplyser, at de har sognemedhjælpere, og 98, der ønsker at oprette en stilling. Det må derfor forventes, at folkekirken i de nærmest kommende år vil øge sit antal af sognemedhjælperstillinger i samme takt som i 1990'erne. Der må med andre ord forventes 15-20 nye stillinger om året - og 300-350 stillinger i alt år 2010.

De fungerende sognemedhjælpere repræsenterer mange forskellige former for uddannelser og erhverserfaring. 54% af sognemedhjelperne er i fuldtidsstilling. Mere end 4/5 af dem er kvinder og ca.40% er enten lærer, pædagog, diakon eller socialrådgiver.

Sognemedhjelperne løser en række vigtige opgaver i sognene, hvorigennem de i høj grad er med til at udtrykke, hvad kirken og kristendommen står for. Særligt arbejder de med diakoni (f.eks. besøgstjenester og væresteder samt ældrearbejde) og kateketik (især indledende konfirmationsforberedelse og anden undervisning for børn). Af udvalgets

undersøgelse blandt sognemedhjælpere fremgår det, at der er et markant ønske om videre- og efteruddannelse både indenfor diakoni og kateketik, men også indenfor mere grundlæggende teologiske områder, foruden særlige områder som f.eks. kulturmødet, ældreomsorg eller brug af IT.

Udvalget konstaterer med glæde, at der ifølge udvalgets undersøgelse blandt sognemedhjelperne i sammenligning med tidligere undersøgelser på feltet er tale om en stabiliseret udvikling omkring sognemedhjælperstillingen og i sognemedhjelpernes diakonale indsats. Rapporten fra undersøgelsen giver et godt billede af udfordringerne i sognemedhjelpernes arbejde. Det kan derfor anbefales, at alle, der er ned til at tilrettelægge dette arbejde, studerer rapporten.

Tilsvarende må det med tilfredshed konstateres, at der nu foreligger dels et Cirkulære om løn- og ansættelsesvilkår for sognemedhjælpere (Kirkeministeriets Cirkulære af 15. februar 2000), dels en Vejledning vedrørende ansættelse af en sognemedhjælper (udarbejdet af Foreningen af Sognemedhjælpere i Danmark i maj 2000). Udvalget har tillid til, at de overordnede formelle rammer omkring sognemedhjelpernes ansættelse fremover vil kunne udvikles og afklares i de forhandlinger mellem Kirkeministeriet, Foreningen af Sognemedhjælpere i Danmark og Foreningen af Menighedsrådmedlemmer, som både cirkulære og vejledning er udtryk for. I medfør af cirkulæret af 15. februar 2001 er der nu ordinær adgang til ansættelse af sognemedhjælpere uden dispensation fra økonomiloven.

Udvalget har udførligt drøftet sognemedhjelpernes særlige stilling som ansatte under menighedsrådet - og teologisk under tilsyn af en præst i sognet. Det er - fra udvalgets undersøgelser - et klart indtryk, at der arbejdes seriøst med at få dette vanskelige samarbejde til at fungere rundt om i sognene. Der kunne naturligvis tænkes andre måder at organisere samarbejdet på, men næppe uden en større reform af de sognekirkelige ledelsesforhold, som det ligger uden for udvalgets opgave at foreslå. Udvalget skal derfor med hensyn til sognemedhjælperstillingen begrænse sig til at fremkomme med indstilling m.h.t. sognemedhjelpernes stillingsbetegnelse og uddannelse samt deres modtagelse og præsentation i menighederne. Udvalgets undersøgelse af sognemedhjelpernes arbejde m.v. anbefales til videre studium i menighedsråd og i sognene i øvrigt, især i forbindelse med overvejelser om oprettelse af ny sognemedhjælperstilling eller ved drøftelse af eksisterende stilling.

Udvalget finder, at stillingsbetegnelsen “sognemedhjælper” er upræcis i forhold til de opgaver og det ansvar, sognemedhjelperne har i deres arbejde. Hverken udvalget eller sognemedhjelperne, der er blevet spurgt i udvalgets spørgeskemaundersøgelse, har dog været i stand til fremkomme med et dækkende forslag til ny stillingsbetegnelse. Det

skyldes bl.a., at sognemedhjælpernes opgaver er delt mellem kateketiske og diakonale opgaver - og naturligvis også, at betegnelsen "sognemedhjælper" har været anvendt siden 1936 for omkring et halvt hundrede medarbejdere ansat for frivillige midler, før der i 1989 åbnedes mulighed for at ansætte "sognemedhjælpere" for ligningsmidler. Udvalget konstaterer, at enkelte menighedsråd bruger stillingsbetegnelser som "kateket", "sognediakon", "børne- og ungdomsmedarbejder" eller "projektleder" om konkrete sognemedhjælperstillinger. Der er tale om en udvikling, som antageligt vil fortsætte. Udvalget foreslår, at medarbejdere, der ansættes i henhold til Cirkulære om løn- og ansættelsesvilkår for sognemedhjælper fortsat ansættes under fællesbetegnelsen "sognemedhjælper" med eventuelle lokale præciseringer, idet man f.eks. kan opslå en "Sognemedhjælperstilling med diakonale og/eller kateketiske arbejdsopgaver". Med hensyn til sognemedhjælpernes uddannelse har udvalget været enig om, at det vil være uklogt at genoptage tidligere tiders forslag om oprettelse af en særlig "sognemedhjælper-skole", som ville lægge alt for stærke bindinger på, hvem der kan ansættes som sognemedhjælper rundt omkring i sognene - og næppe føre til, at sognemedhjælpernes kvalifikationer til det meget varierede arbejde reelt bliver bedre. I stedet fremlægger udvalget følgende:

Forslag vedørende sognemedhjælpernes uddannelse og efteruddannelse

1. Menighedsrådene skal fortsat frit kunne stillingsbeskrive, oprette og besætte sognemedhjælperstillinger.
2. Som et bidrag til at sikre, at sognemedhjælperne har de nødvendige kvalifikationer til de krævende og vigtige opgaver, de varetager i folkekirken, skal alle nyansatte sognemedhjælpere i fremtiden forpligtes på at nå et bestemt uddannelsesmæssigt niveau i løbet af nogle år efter ansættelsen.
3. Nye sognemedhjælper skal fremover sigte mod et uddannelsesniveau svarende til en seminarieuddannelse, d.v.s. ca. 4 års uddannelse i alt. Foruden en afsluttet uddannelse på mindst 2 år skal sognemedhjælper have en videreuddannelse svarende til mindst et års kristendomskundskab og et års kirkefaglighed (kirkekundskab, kateketik, diakoni, sjælesorg etc. med vægt på praktik).
4. Sognemedhjælper skal før ansættelsen have gennemført en ikke-kirkelig faglig uddannelse, ligesom de normalt bør have nogle år erhvervs erfaringer samt være mindst

ca. 25 år ved ansættelsen. Det skal hermed sikres, dels at sognemedhjælper har en profileret anden form for faglighed end andre personalegrupper i kirken, dels at de har andre jobmuligheder at vende tilbage til, hvis de af den ene eller den anden grund forlader sognemedhjælperarbejdet.

5. Det krævede uddannelsesniveau for sognemedhjælper kan nås ved sammenstykning af uddannelseselementer fra mange former for eksisterende uddannelser, f.eks. på lærer- og pædagogseminarierne, de sociale højskoler, universiteterne samt de diakonale uddannelsessteder og Folkekirkens Pædagogiske Institut.
6. Et ækvivaleringsudvalg bestående af 1) rektor ved Folkekirkens Pædagogiske Institut (eller dennes stedfortræder), 2) en præst udpeget af biskopperne samt tre repræsentanter udpeget af 3) Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, 4) Landsforeningen af Sognemedhjælper i Danmark og 5) Dansk Diakoniråds Uddannelsesudvalg fastsætter generelle retningslinier for de forskellige uddannelsers relevans og niveau i forhold til kravene til sognemedhjælperstillingen, så der kan gives oplysning herom til de eksisterende uddannelses- og erhvervsvejledninger. (Nærværende udvalg har udarbejdet et bilag med udfyldende oplysninger og forslag til nærmere bestemmelser om uddannelseskravene, som ækvivaleringsudvalget kan tage udgangspunkt i).
7. Forud for eller hurtigst muligt efter en sognemedhjælperes ansættelse ækvivalerer udvalget ansøgerens/sognemedhjælperens uddannelsesniveau, og der fastlægges i fornødent fald en plan for, hvordan og hvor hurtigt sognemedhjælperen skal videreuddanne sig, så niveauet nås.
8. Alle sognemedhjælper i folkekirken skal have ret og pligt til én uges relevant efteruddannelse pr. år. De fire første kurser for førstegang ansatte sognemedhjælper er et fælles obligatorisk forløb med to ugekurser pr. år. (Der regnes med 30-35 førstegangsansættelser pr. år dels i nye, dels i nybesatte stillinger).
9. Det under punkt 6 nævnte udvalg tilrettelægger den obligatoriske efteruddannelse, som arrangeres af Folkekirkens Pædagogiske Institut i samarbejde med relevante partnere. Udvalget fastlægger endvidere retningslinier for, hvilke efteruddannelses tilbud der i øvrigt kan godkendes som led i den pligtige efteruddannelse for sognemedhjælper. Der skal her være meget vide rammer, alt efter sognemedhjælpernes ønsker og behov.

10. Ved forhandling mellem Sognemedhjælperforeningen og Kirkeministeriet fastlægges der retningslinier for, i hvilket omfang henholdsvis den ved ansættelsen krævede videreuddannelse og den obligatoriske efteruddannelse kan foregå i arbejdstiden og med dækning af udgifter fra arbejdsgiveren. Tilsvarende kan der fastlægges retningslinier for ansatte sognemedhjælperes videreuddannelse ud over det krævede niveau, f.eks. gennem en af de et-årige Masteruddannelser, som fremover udbydes af bl.a. universiteterne.

Udvalget kan konstatere, at der er en vis usikkerhed - og også nogen utilfredshed - omkring sognemedhjælpernes modtagelse og præsentation i sognene. Udvalget fremsætter derfor følgende vejledende:

FORSLAG TIL PRÆSENTATION AF SOGNEMEDHJÆLPER I MENIGHEDEN^{*)}

^{*)} Udvalgets kommissorium taler alene om sognemedhjælper, hvorfor udvalget kun har drøftet præsentation af sognemedhjælper i menigheden, men naturligvis kan denne eller en lignende ordning også anvendes ved præsentationen af andre medarbejdere i menigheden.

Når en ny sognemedhjælper begynder tjenesten/arbejdet i den lokale menighed, kan den nye medarbejder præsenteres i menigheden ved en ordinær gudstjeneste. Efter 2. salme træder sognemedhjælperen og sognepræsten frem på korrappen, hvor præsten holder en kort tale over en bibeltekst. Herefter siger præsten:

Lad os alle bede

Herre vor Gud, himmelske Fader, Du som skabte os i dit billede, Vi takker dig fordi du sendte os vor Herre Jesus Kristus som frelser og forsoner, og fordi du i dåben har gjort os til dine børn. Vi beder dig, at du ved din Helligånd vil skabe tro, håb og kærlighed i din kirke, også på dette sted. Vær med N.N. som nu begynder sin tjeneste som sognemedhjælper i vor menighed. Styrk ham/hende i hans/hendes arbejde, så at hans/hendes gerning må blive dit navn til ære, dit rige til fremme og (sognets navn) sogns menighed og ham/hende selv tilvelsignelse.

Amen

I stedet for præsten kan menighedsrådsformanden, eller en anden repræsentant for menighedsrådet, holde talen.

Den afsluttende bøn bedes dog altid af sognepræsten.

DEN DIAKONALE TJENESTES PLACERING I FOLKEKIRKEN

Allerede på det sproglige plan opstår der let forvirring, når de forskellige "embeder" og "tjenester" i kirken skal placeres i forhold til hinanden. Et første skridt frem mod en teologisk afklaring af "det diakonale embedes placering i folkekirken" kunne være, at vi i den danske folkekirke - i lighed med den svenske kirke - søger at erstatte udtrykket "embede" med "tjeneste". Således kommer vi tættere på den latinske betegnelse ministerium, der er en oversættelse af det bibelske udtryk diakonia. Og vi kan forhåbentlig samtidig - på nytestamentlig og reformatorisk vis - lære at tænke praktisk og funktionelt om de forskellige tjenester i kirken i stedet for at tænke i hierarkier, hvor den ene tjeneste er mere fornem og magtfuld end den anden.

De forskellige tjenester i en menighed - som f.eks. menighedsrådsmedlem, kirketjener, kordegn, organist, sognemedhjælper og præst - har alle deres fulgyldige del i menighedens samlede opgave eller tjeneste. Men delene eller tjenesterne er funktionsmæssigt forskellige - og rent praktisk er der også tillagt dem forskellige kompetencer. Menighedsrådet beslutter f.eks. i budgetsager. Præster leder gudstjenesten og har tilsyn med kristendomsundervisningen og sjælesorg i menigheden. Og sognemedhjælperen har ofte et selvstændigt ledelsesansvar i det diakonale arbejde og/eller i arbejdet med børn, unge og ældre, ligesom diakoner, der er ansatte i diakonale organisationer, har funktioner og ansvar i henhold til deres stillingsbeskrivelser. Tjenesterne skal naturligvis ordnes i forhold til hinanden, så der ikke opstår unødigt uklarhed om, hvem der gør hvad, og har ansvar for hvad. Den slags bør imidlertid løses gennem stillingsbeskrivelser, praktiske aftaler og indøvelse i samarbejde snarere end gennem teologiske udredninger. Teologisk er det afgørende at slå fast, at mennesker i forskellige tjenester i kirken må respektere og værdsætte hinandens indsats som medarbejdere på samme sag og lemmer på samme legeme.

I forhold til en holdning, der ikke vil anerkende den diakonale tjeneste som gyldig tjeneste i folkekirken, ønsker udvalget, at diakonien både historisk og teologisk lyses i kuld og køn i folkekirken. Historisk har ca. 4.000 diakoner og diakonisser gjort en værdifuld indsats gennem så at sige hele folkekirkens levetid. Det er hverken ønskeligt eller muligt at gøre denne del af folkekirkens arv til ingenting. Teologisk hører den diakonale tjeneste med til kirken af samme grund som diakonien gør det. Uden særlige diakonale medarbejdere til at gå foran, er mulighederne for at andre kan gå bagefter stedse mindre. Det kender vi ikke blot fra det tunge diakonale arbejde og det sociale behandlingsarbejde, som en række af diakonale organisationer er med i, men også i det sognekirkelige liv, når man vil lave besøgstjeneste, væresteder, selvhjælpsgrupper og lignende. Derfor må den diakonale tjeneste betragtes som en fulgyldig og ligeværdig tjeneste i

folkekirken. En diakon - ansat i en menighed eller i en organisation - har sin særlige uddannelse og opgaver og tilsvarende sit særlige ansvar og sin særlige ansættelsesform. Der er efter udvalgets skøn ikke påtrængende behov for formelle nyreguleringer omkring diakontjenesten i folkekirken, men der er i høj grad brug for, at diakonerne, hvor de ikke er menighedsansatte, knyttes tættere til de lokale menigheder i de sogne, hvor de arbejder eller bor. Udvalget opfordrer derfor til, at der etableres tættere kontakt mellem lokale former for ikke-menighedsorganiseret diakonalt arbejde og sognemenighederne - samt mellem lokalt boende diakonale medarbejdere og deres sognemenigheder. Det kan ske under en række former - ud over de allerede eksisterende, hvor menighederne ofte stiller f.eks. bestyrelsesmedlemmer og frivillige til de foreningsorganiserede diakonale arbejde - og hvor diakoner er f.eks. menighedsrådsmedlemmer i sognene:

Menighederne kan opfordre lokalt arbejdende og/eller boende diakoner til at blive deres "associerede diakonale medarbejdere", der således betragtes som udgående fra den lokale sognemenighed, hvor de derfor også naturligt kommer - og måske også påtager sig bestemte opgaver, f.eks. at medvirke ved tekstlæsning eller altergang en gang pr. måned - eller at holde et diakonalt oplæg en gang om året. Den samme ordning kan gælde for andre ikke diakonindviede personer, der står i et stykke diakonalt/socialt arbejde, uanset om det er organiseret i kirkeligt eller andet regi. Endelig foreslår udvalget, at der åbnes mulighed for, at teologer og præster, der virker i den folkekirkelige diakoni, får mulighed for at virke som ulønnede hjælpepræster efter de samme regler, som gælder for teologer, der er ansat ved de teologiske fakulteter.

Menighederne kan også søge kontakt til lokale diakonale og sociale institutioner og arbejdsgrøner med henblik på at få en fast rytme, der tydeliggør sammenhængen mellem menighederne og det diakonale/socialt arbejde i sognet. Det kan ske i forbindelse med fast kollektdag, en fast temagudstjeneste, hvor man tematiserer den sociale udfordring sammen med institutionen/erne i sognet og/eller fast kontakt gennem foredragsholdere fra eller besøg på institutionen/erne.

Initiativet til et sådant tættere samvirke mellem de diakonale organisationer, de indviede diakoner og sognemenighederne må tages lokalt, men det kan støttes af en vejledning eller et idekatalog, som udvalget foreslår, at Dansk Diakoniråd tager initiativ til i samarbejde med Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.

Diakon- og diakonisseindvielse

Den værdifulde tradition siden 1867 tilsiger, at diakonissehusene og diakonskolerne som hidtil skal kunne rekruttere, uddanne og indvie til tjeneste som diakon eller diakonisse. På den måde fastholdes det, at folkekirken ikke blot har præster (p.t. ca. 2000) og missionærer (p.t. ca. 300), men også diakoner og diakonisser (p.t. 1338 organiserede i de eksisterende diakon- og diakonissefællesskaber), der har ladet sig indvie til en bestemt tjeneste så at sige på livstid uanset de ansættelser, de måtte have undervejs. Udvalget har fundet det vigtigt, at der nu - som der tidligere har været lagt op til det - indføres et vejledende fælles indvielsesritual. Indvielsen skal som hidtil foretages af de nævnte forstandere/præster ved diakonissehusene og diakonskolerne.

FORSLAG TIL VEJLEDENDE RITUAL FOR DIAKONINDVIELSE *)

*) I stedet for diakon(er) kan anvendes betegnelsen diakonisse(r)

Ritualet finder anvendelse i forbindelse med en gudstjeneste.

Formesse (evt. indledt med introitus og procession ind)

Prædiken

Præsentation

(fra prædikestolen) De kvinder/mænd, som i dag efter apostolisk skik ved bøn og håndspalæggelse skal indvies til en tjeneste som diakoner i menigheden er følgende: (navnene nævnes)

Indledende bøn

Lad os alle bede. Herre vor Gud, himmelske fader. Vi takker dig, at du har hengivet din elskede Søn for os og i dåben har indlemmet os i din kirke som lemmer på det samme legeme.

Vi takker dig, at du kalder os til en tjeneste for dig i omsorgen for hinanden og vor næste.

Vi beder dig, giv os ved din Helligånd at tro Jesus Kristus og følge Ham i at tjene andre. Vi beder for disse kvinder/mænd, som i dag indvies til diakoner, at de i deres tjeneste og gerning må følge dit kald og deri være tegn på Kristi kærlighed iblandt os. Velsign dem og send dem med vor Herre Jesus Kristus til en diakons gerning i din menighed. Amen.

Apostolsk velsignelse

Salme

Indvielsestale ved ordinator over et selvvalgt skriftsted foran alteret. Ordinanden(erne) står i kirkens kor.

Skriftlæsning

Lad os høre den hellige skrifts vidnesbyrd om diakongerningen i den kristne menighed. (læses af ordinators assistenter)

Matt. 20,25-28

Matt. 25,31-40

Acta 6,1-6

Rom. 12,4-12

Herren har, som vi nu har hørt, pålagt os tjenestens opgave og gennem sine apostle lagt den hen til sin menighed.

Indvielsesspørgsmål og svar (løftet)

Så spørger jeg dig NN (og NN), er det dit oprigtige forsæt og din bøn at tjene som diakon i den kristne kirke? (evt. knyttet til XX sted)

Svar: Ja.

Så giv mig hånd derpå.

Indvielse under håndspalægelse og bøn

(Knælende og under ordinators -evt. også assistenternes- håndspalægelse)

Lad os alle bede: Vor Gud og far i himlen, som har kaldet NN (og NN) til at gøre tjeneste i din menighed på jorden, giv dem din Helligånd, så de kan være stadige i troen, udholdende i håbet og levende i kærligheden, så de må være redskaber for din velsignelse. Giv dem styrke til med frimodighed og troskab at øve en diakons gerning til næstens gavn og til din kirkes og dit riges fremme.

(Evt. Sig alle dertil af hjertet amen.

Alle: Amen.)

Sendelse

(når alle diakoner er indviet)

Så sender jeg jer da at virkeliggøre omsorgens tjeneste i jeres daglige arbejde som diakoner. Lad os alle bede: Vor Fader, du som er i himlen...

Salme

Nadver (de nye diakoner kan medvirke ved uddelingen af brødet)

Salme

Kollekt

Aronitisk velsignelse

Salme

Udgangsbøn

Postludium (procession ud)

(- som skriftord kan i stedet anvendes: Matt 10,1.7-8; Mark 2,16-17; Mark 10,42-45; Mark 12,28-31; Luk 12,35-37a; 1. Kor 13,1-3; 2. Kor 5,17-20; 1. Johs 4,11-12; Efes 2,8-10; 2. Thess 1,11-12)

Udvalget har haft en udførlig diskussion om, hvordan det bedst fastholdes, at diakonindvielsen er en folkekirkelig og ikke blot en "privat" indvielse på skoler og institutioner, og hvordan det samtidig fastholdes, at diakonien har sit udgangspunkt i de lokale sognemenigheder med deres gudstjenester, selv om den i mange tilfælde kræver sine egne særlige organisationsformer.

For at understrege diakoniens forankring i sognemenighederne foreslår udvalget, at de nævnte forstandere og præster til indvielse også kan modtage personer, der virker i diakonalt arbejde i sognemenigheder og som i enighed med deres menighedsråd ønsker indvielse som diakon. Dog skal de gældende uddannelsesmæssige og åndelige forudsætninger for diakonindvielse altid være til stede, ligesom der som hidtil skal udstedes et diakonbrev. Aftaler om sådanne sognediakoners eventuelle tilknytning til de ved institutionerne eksisterende diakonfælleskaber kan træffes i de enkelte tilfælde.

INSPIRATION, RÅDGIVNING, UDDANNELSE OG FORSKNING

Udvalget har ikke fundet det hensigtsmæssigt at foreslå oprettelse af nye skoler eller uddannelser på landsplan f.eks. med henblik på sognemedhjælpernes uddannelsesbehov. Vi har i stedet ment, at der findes et godt grundlag for, at de eksisterende skoler og uddannelses tilbud kan udvikles til at møde de nye behov, vi står overfor med hensyn til uddannelse af såvel ansatte som frivillige i folkekirkens diakonale arbejde. Derimod finder udvalget, at der er behov for dels at støtte uddannelsesinitiativer på lokalt niveau, dels at fremme forskning i diakoni.

Til at inspirere og støtte den lokale diakoni i sognene foreslår udvalget, at der nedsættes udvalg for diakoni på stiftsplan. Endvidere henledes opmærksomheden på muligheden for at ansætte præster med særlige diakonale opgaver eller andre former for konsulenter for diakoni, som det i dag kendes fra Københavns og Viborg stifter. Det er vigtigt, at der arbejdes sammen med lokale repræsentanter fra de diakonale organisationer, ligesom udvalget, konsulenten og/eller biskoppen bør holde årlige møder med sognemedhjælperne og andre diakonale medarbejdere i stiftets område. Stiftsudvalget bør arrangere inspirationskurser og undervisning i diakoni for menigheder, menighedsråd, frivillige medarbejdere og ansatte. Den nødvendige erfaring og kompetence er til stede, men der er behov for, at stiftsudvalgene koordinerer forskellige tilbud om undervisning og rådgivning omkring diakoni i sognene.

Udvalget peger endelig på behovet for at fremme forskningen inden for diakoniens område. Det kan ske ved, at de teologiske fakulteter i samarbejde med andre relevante forsknings- og uddannelsesinstitutioner udbyder forskningsbaseret undervisning på højt niveau i diakoniens teori og praksis. Der foreslås herunder oprettet en 1-årig overbygningsuddannelse på Masterniveau i diakoni, ligesom fakulteterne - med støtte fra folkekirken og de diakonale organisationer - bør oprette ph.d.-stipendier i diakoni.

KONKLUSION

Diakonalt arbejde er og har - på linie med gudstjeneste, mission og undervisning - altid været et naturligt anliggende for Folkekirkens menigheder. Folkekirken gennemgår en kraftig fornyelse i disse år. Det er udvalgets håb, at vi med denne betænkning kan bidrage til at sikre den diakonale dimensions placering i denne fornyelse både strukturelt og indholdsmæssigt. Betænkningen består primært af en række forslag som de enkelte biskopper, menighedsråd, diakonale organisationer kan tage op og gennemføre lokalt.